
M. TERESA CABRÉ

LA LEXICOGRAFIA
CATALANA ACTUAL

s un fet que la lexicografia catalana disposa d'un bon nombre d'obres representatives que la situen en un nivell científic molt alt. Aquesta és l'opinió que sostenen una bona part de lingüistes i filòlegs que han estudiat aquesta temàtica. Així, Germà Colom afirma el 1976, amb motiu de la celebració del IV Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, que la lexicografia catalana ha aconseguit un nivell molt alt de perfecció, fent referència a cinc obres lexicogràfiques catalanes fonamentals: el *Diccionari Català-Valencià-Balear* d'Alcover i Moll, el *Diccionari Aguiló*, el *Diccionari Balari*, el *Glossarium mediae latinitatis Cataloniae* i el *Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana* de Coromines, aleshores encara en fase d'elaboració:

Aquestes realitzacions i d'altres de més modestes ens permeten de considerar la lexicografia catalana com a una disciplina que ha assolit un grau elevat de perfecció. Si resultats tan tangibles han estat aconseguits fins ara, com mancaríem d'esperança?

I Jordi Carbonell comparteix amb Colom la satisfacció pel nivell assolit per la lexicografia catalana. Així ho fa públic en la «Introducció» de la primera edició de la *Gran Enciclopèdia Catalana* (1979):

El català, llengua moderna de cultura, té una bibliografia lexicogràfica i gramatical qualitativament semblant a la de les llengües que han tingut un desenvolupament que podríem anomenar normal.

Efectivament, sembla del tot cert afirmar que la lexicografia catalana és molt rica si considerem la qualitat de les seves obres més representatives i l'elevat nombre de diccionaris de què disposa, sobretot tenint present el pes demogràfic de la població de la zona catalanoparlant. Però una anàlisi més profunda del tema que posi en correlació la quantitat de diccionaris editats amb la tipologia d'aquests diccionaris, revela aspectes que convé tractar més críticament. Aquests punts crítics afecten, d'una banda, les mancances lexicogràfiques que es donen; i, d'altra banda, les repeticions de tipus de diccionaris, que semblen de tot punt innecessàries.

El propòsit d'aquest article és fer una panoràmica crítica de la lexicografia catalana actual, mostrant d'una banda els aspectes positius de la seva evolució, i, d'altra banda, els punts febles que presenta, molts dels quals són explicables per l'evolució política i social de la llengua i de la societat del domini català en el seu conjunt.¹

1. LA LEXICOGRAFIA CATALANA CONTEMPORÀNIA: ASPECTES QUANTITATIUS

El nombre de diccionaris catalans publicats entre 1940 i 1990 és de 281, una xifra notable si tenim en compte el pes demogràfic de la societat catalanoparlant i les vicissituds polítiques de 1940 a 1977.

Aquesta producció es distribueix irregularment al llarg del període 1940-1990:

	xifra absoluta	%
1940-1950	1	0,3%
1951-1960	4	1,4%
1961-1970	24	8,5%
	10%
1971-1980	69	24,5%
1981-1990	183	65,5%
	90%

Aquest quadre mostra com la producció lexicogràfica ha seguit una corba progressiva incessant: la dècada de 1940 a 1950 representa el 0,3% de la producció; i la de 1980 a 1990, el 65,5%. En els darrers vint anys (1970-1990) es concentra el 90% de la producció total, enfront del 10% d'un període de 40 anys (1940-1970).

Dins del període més productiu (1970-1990) l'edició de diccionaris es distribueix regularment i progressivament:

1970-1980	24,5%
1980-1990	65,5%

(1) El corpus de dades que constitueix la base d'aquest article és el catàleg de diccionaris de Cabré i Lorente (1991), ampliat fins al 1992. Aquest catàleg pretén ser un inventari exhaustiu de diccionaris catalans publicats a tot l'àmbit catalanoparlant. S'ha ampliat amb dos apèndixs no publicats: 1989-1990 i 1990-1992.

Algunes de les dades que aquí es presenten han estat difoses en una comunicació que vaig presentar al XX Congrés Internacional de Lingüística i Filologia Romànica celebrat a Zuric l'abril de 1992. Un fragment d'aquesta comunicació ha aparegut en les Actes d'aquest congrés.

I la mateixa progressió i regularitat s'observa en analitzar any per any les dues dècades:

Període 1970-1980:

	xifra absoluta	%
1971	1	1,4%
1972	6	8,7%
1973	6	8,7%
1974	7	10%
1975	9	13%
1976	4	5,8%
1977	11	16%
1978	6	8,7%
1979	11	16%
1980	8	11,7%
TOTAL	69	

Període 1980-1990:

	xifra absoluta	%
1981	15	8,2%
1982	18	9,8%
1983	15	8,2%
1984	20	11%
1985	27	14,5%
1986	21	11,5%
1987	14	7,5%
1988	24	13%
1989	9	4,9%
1990	21	11,5%
TOTAL	183	

Una fragmentació d'aquests dos períodes en segments de cinc anys mostra que hi ha un punt d'inflexió en el qual la producció de diccionaris augmenta espectacularment:

	xifra absoluta	%
1940-1945	0	0%
1946-1950	1	0,4%
1951-1955	1	0,4%
1956-1960	3	1%
1961-1965	6	2,1%
1966-1970	18	6,4%
1971-1975	29	10,3%
1976-1980	40	14,2%
1981-1985	94	33,5%
1986-1990	89	31,6%
TOTAL	281	

En efecte, dels 24 diccionaris de la dècada de 1960 a 1970, 23 es publiquen entre 1965 i 1970; aquests 23 diccionaris representen el 96% de la producció lexicogràfica d'aquesta dècada. Sembla ser, doncs, que el punt d'inflexió de la producció de diccionaris és pròpiament el 1965, ja que és a partir d'aquest any que es produeix una publicació en massa de diccionaris. Així, podem establir, d'acord amb aquesta nova dada, tres grans etapes lexicogràfiques:

- 1) 1940-1964, el desert lexicogràfic
- 2) 1965-1980, el desvetllament de la lexicografia
- 3) 1980-1990, la productivitat lexicogràfica

Aquests tres segments de temps ofereixen la següent panoràmica quantitativa:

	xifra absoluta	%
1940-1964	6	2,1%
1965-1980	92	32,7%
1980-1990	183	65,2%

Les dades que acabem de mostrar sobre l'evolució de la producció lexicogràfica permeten suggerir inicialment algunes conclusions parcials sobre el tema:

1. La importància quantitativa de la producció de diccionaris és considerable si es té en compte la situació viscuda per la llengua i les condicions polítiques del context durant una bona part del període ressenyat.
2. Hom remarca una concentració gairebé exclusiva de la producció de diccionaris en el període de 1965-1990. L'any 1965, quinze anys abans del restabliment de les autonomies i de la legalització de l'ús de la llengua catalana, és el punt

- d'inflexió en la producció lexicogràfica; fet que indica que la revitalització de la producció de diccionaris no s'inicia amb la recuperació institucional, sinó que té una base fonamentalment social.
3. Un cop iniciat el procés de revitalització lexicogràfica, la recuperació de les institucions és el factor que fa augmentar considerablement, i regularment, la producció de diccionaris. Els diccionaris publicats en el període 1980-1990 representen el 66% del total.

2. LA LEXICOGRAFIA CATALANA CONTEMPORÀNIA: ASPECTES TIPOLÒGICS

Una primera anàlisi dels diversos tipus de diccionaris que apareixen al llarg del període 1940-1990 mostra que aquests pertanyen a una àmplia gamma tipològica; però una anàlisi més detallada del tema revela una irregularitat manifesta tant en les mancances inexplicables de classes de diccionaris que s'observen al llarg d'aquest període de temps, com en les repeticions innecessàries de determinats tipus.

Amb aquesta finalitat hem establert 18 tipus lexicogràfics, tots ells corresponents a publicacions existents.² Cada tipus representa una classe de diccionaris definida a partir d'una sola dimensió, segons quin sigui l'aspecte més rellevant que fa que un diccionari pertanyi a una determinada classe:³

G	diccionaris generals
E	diccionaris enciclopèdics
V	diccionaris visuals
D	diccionaris dialectals
ET	diccionaris etimològics
T	diccionaris terminològics
C/C	diccionaris bilingües català/castellà
B	diccionaris correctius
BIL	diccionaris bilingües (excepció de C/C)
ESC	diccionaris escolars
HOM	diccionaris d'homònims
SIN/ANT	diccionaris de sinònims i/o antònims
LOC	diccionaris de locucions
INV	diccionaris inversos
IDEOL	diccionaris ideològics
ARG	diccionaris d'argot
VOCBAS	vocabularis bàsics
ORT	diccionaris ortogràfics i de pronunciació
ESP	casos especials

(2) L'absència en la classificació de determinats tipus de diccionaris és un indicador de la seva inexistència en la lexicografia catalana fins al 1990.

(3) Una classificació multidimensional dels tipus de diccionaris que tingués en compte la diversitat d'informacions que inclou cada diccionari, més que no pas el tipus prioritari de diccionari que constitueix, sembla que no conduiria a resultats substancialment diferents dels que permet obtenir una classificació unidimensional.

Una anàlisi del grau de correlació entre la riquesa quantitativa dels diccionaris editats i la diversitat que presenta el panorama lexicogràfic d'aquest període ens permet analitzar si la riquesa quantitativa es correspon amb una gran diversitat de diccionaris. Per abordar aquesta qüestió ens valem de tres observacions:

- a) com es distribueixen els cinc tipus lexicogràfics més freqüents
- b) en quin període de temps apareix el primer exemplar de cada tipus de diccionari
- c) amb quina freqüència apareix cada tipus lexicogràfic

a) L'evolució dels diversos tipus de diccionaris en períodes de 10 anys dóna els resultats següents:

	1940-50	1951-60	1961-70	1971-80	1981-90	total
G			2	5	9	16
E			1		1	2
V			1	2	8	11
D			1			1
ET				1		1
T	1	2	5	29	109	146
C/C		1	9	14	17	41
B			2	1	5	8
BIL			1	4	15	20
ESC				2	5	7
HOM					1	1
SIN/ANT			2	4	1	7
LOC		1		2	1	4
INV					3	3
IDEOL				1	1	2
ARG				1		1
VOCBAS					1	1
ORT				1	1	2
ESP				2	4	6
TOTAL	1	4	24	69	183	281

on la mitjana (X) és igual a 14,7, i la desviació estàndard (n) és igual a 32,3. Aquesta desviació tan alta revela una dispersió dels tipus de diccionaris molt superior a la mateixa mitjana.

Les dades que aquest quadre ofereix mostren que, del total dels 18 tipus de diccionaris avaluats, només cinc tipus superen la mitjana, amb aquest ordre decreixent:

- 1) els diccionaris terminològics
- 2) els diccionaris bilingües català-castellà
- 3) els diccionaris bilingües d'altres llengües
- 4) els diccionaris generals
- 5) els diccionaris visuals

Sobre aquests resultats és important de remarcar que sembla lògic que la terminologia i els diccionaris bilingües d'altres llengües formin part de la llista dels tipus de diccionaris més freqüents, ja que presumiblement cada diccionari o bé ofereix una temàtica específica (les terminologies), o bé inclou llengües diverses (els diccionaris bilingües). Sorpren, en canvi, la gran quantitat de diccionaris bilingües català-castellà que mostra el quadre, quantitat que contrasta amb la pobresa de la gran majoria dels altres tipus. I aquests resultats semblen suggerir, si analitzem les dades independentment del context en què s'han produït, una certa manca de racionalitat en la producció lexicogràfica.

La proporció que s'estableix entre els diccionaris bilingües català-castellà i els diccionaris bilingües d'altres llengües, per posar un cas, és realment desequilibrada. D'un total de 61 diccionaris bilingües en general, 41 són català-castellà (67%) i 20, d'altres llengües (33%):

diccionaris bilingües català-castellà	41	67%
diccionaris bilingües d'altres llengües	20	33%

L'observació del ritme d'aparició dels diversos tipus lexicogràfics al llarg d'aquest període explicita que els cinc tipus de diccionaris apareixen progressivament seguint una corba ascendent, si bé en alguns tipus la corba és més pronunciada i abrupta que en d'altres:

	1940-1964	1965-1970	1971-1990
T	8	29	109
C/C	10	14	17
BIL	1	4	15
G	2	5	9
V	1	2	8

És interessant de destacar el grau d'accentuació de la corba progressiva que presenten les terminologies (8-29-109) i els diccionaris bilingües d'altres llengües (1-4-15) en contrast amb la suavitat de la corba (encara que també progressiva en tots els casos) que correspon als bilingües català-castellà. Aquest fet separa els casos de tipus que, malgrat que es presenten al llarg de les diverses dècades, en un període determinat

augmenten per damunt del que s'hauria d'esperar i produeixen un nombre de diccionaris molt important respecte al nombre de diccionaris del mateix tipus que han aparegut en el període anterior. Sembla lògic atribuir aquest comportament diferenciat a l'aparició d'algun factor sociopolític específic, que fa esclatar la producció d'un determinat tipus de diccionari.

b) L'anàlisi de l'aparició del primer diccionari de cada tipus (marcat al quadre següent amb un *) pot ser útil per determinar en quin segment de temps es produeix una diversificació lexicogràfica més important. En efecte, les dades mostren que entre 1960 i 1980 apareixen pràcticament tots els tipus de diccionaris de què la llengua catalana disposa. Aquesta diversificació s'atura gairebé radicalment en la dècada de 1980-1990, que només presenta dos nous tipus respecte als de les dècades anteriors: els diccionaris inversos, facilitats per la difusió de la informàtica, i els d'homònims.

1940-50	1951-60	1961-70	1971-80	1981-90
T*	T	T	G	G
		C/C	T	E
		G*	C/C	V
		C/C*	B	T
		E*	BIL	C/C
		V*	SIN/ANT	B
		D*	V*	BIL
		B*	ET*	ESC
		BIL*	ESC*	SIN/ANT
		SIN/ANT*	LOC*	LOC
			ARG*	VOCBAS
			ORT*	ORT
			IDEOL*	IDEOL
				HOM*
				INV*

Una interpretació d'aquestes dades ens fa pensar que la capacitat de concebre i publicar nous diccionaris per part d'autors i d'editorials sembla ser bastant constreta, i no pas perquè la producció lexicogràfica catalana estigui totalment coberta. La justificació sembla que rau en les regles del mercat: es produeixen només aquells tipus de diccionaris de venda segura, encara que repeteixin (sovint sense gaires divergències) alguns tipus ja existents. El conservadorisme comercial s'imposa en aquest cas al risc econòmic que podria suposar treure al mercat un tipus de diccionari nou. I aquesta posició conservadora s'imposa també a la voluntat de dotar la llengua catalana d'un

inventari lexicogràfic similar al d'altres llengües de cultura, tot i que proporcional a la població parlant.

c) Observarem finalment amb quina freqüència es donen els diferents tipus de diccionaris al llarg dels diversos segments de temps per establir el grau de constància de cada un dels tipus lexicogràfics, i posteriorment creuarem aquestes dades amb l'índex de rellevància de la repetició:

1966-70	1971-75	1976-80	1981-85	1986-90	totals
	G	G	G	G	4
E			E		2
V	V	V	V		5
				ET	1
		D			1
T	T	T	T	T	5
C/C	C/C	C/C	C/C	C/C	5
B	B		B	B	4
BIL	BIL		BIL	BIL	4
		ESC	ESC	ESC	3
				HOM	1
SIN	SIN			SIN	3
	LOC	LOC	LOC		3
			INV	INV	2
		ARG			1
			VOCBAS		1
	ORT			ORT	2
		IDEOL		IDEOL	2

D'acord amb aquestes dades, podem establir tres sèries de tipus lexicogràfics segons el grau de constància d'aparició:

1) tipus constants

repetició 5:

- terminologia
- bilingües català-castellà
- visuals

repetició 4:

generals
bilingües d'altres llengües
correctius

repetició 3:

escolars
sinònims i antònims
locucions

2) Tipus inconstants

repetició 1:

dialectals
etimològics
homònims
argot
enciclopèdics

repetició 2:

ideològics
inversos

El màxim grau d'inconstància d'un tipus lexicogràfic és un indicador de la necessitat de reforçar aquest tipus lexicogràfic amb noves publicacions de característiques similars, si no actua de neutralitzador l'índex de rellevància. El grau màxim de constància suposa una repetició innecessària, si no és neutralitzat per l'índex de rellevància.

L'índex de rellevància de la repetició és un indicador que permet caracteritzar els diversos tipus de diccionaris segons la redundància de la repetició. Un tipus de diccionari és redundat si la repetició, en lloc de conduir a un diccionari de nova informació, condueix simplement a un diccionari del mateix tipus amb un augment o una disminució de la informació. Així, dues terminologies, que pertanyen al mateix tipus lexicogràfic, seran redundants si tracten de la mateixa temàtica, encara que hagin estat concebudes per a usuaris diferents i una contingui només una selecció de les dades de l'altra. En canvi, no seran redundants dues terminologies de temàtica diferent o dos diccionaris bilingües de llengua diferent.

L'índex de rellevància permet distingir, dintre dels diccionaris repetits, els que ho són de forma rellevant i, per tant, introdueixen un nou diccionari, dels que ho són de manera irrellevant, i solen ser innecessaris en qualitat de tipus lexicogràfic.⁴

(4) Per a aquest índex de rellevància, no hem tingut en compte en aquest article la diferenciació a partir dels usuaris a què està destinat un diccionari. Des d'aquesta perspectiva algunes de les repeticions que considerem redundants podrien no ser-ho. Tot i així, aquest matís sembla no afectar la relació rellevància-irrellevància dels bilingües català-castellà.

1) Diccionaris de repetició rellevant:

terminologia
bilingües d'altres llengües

2) Diccionaris de repetició irrellevant:

bilingües català-castellà
visuals

Sembla clar, com ja hem dit, que tant la terminologia com els diccionaris bilingües d'altres llengües són presumiblement tipus no redundants perquè se suposa que cada exemplar introdueix o bé una temàtica nova o bé una llengua diferent. No sembla ser aquest, però, el cas dels diccionaris bilingües català-castellà, dels visuals, dels correctius o dels generals. Un repàs dels diccionaris visuals, per exemple, revela que tots ells s'adrecen a infants amb l'única finalitat de facilitar l'aprenentatge de la lectura, i que no es publica en aquest període cap diccionari visual al mercat, ni general ni especialitzat, destinat a adults, ni tan sols orientat als escolars d'ensenyament primari més avançat o d'ensenyament mitjà. La repetició innecessària d'aquest tipus lexicogràfic (vista la realitat i les necessitats) és, doncs, palesa.

Pel que fa als diccionaris generals, es pot comprendre clarament que, vista la situació restrictiva del diccionari normatiu i la manca d'elaboració d'altres diccionaris generals de referència per part de les institucions acadèmiques, el lèxic català comú havia de comptar amb altres diccionaris generals que n'ampliessin i en modernitzessin l'inventari general. D'aquí que, no pas en un període immediat, però sí cap a la dècada dels 60, comencen a publicar-se alguns diccionaris generals (pocs, però de manera ininterrompuda), que, en un cert sentit i sense discutir-ne l'autoritat normativa, són alternatius al *Diccionari General de la Llengua Catalana*. La falta d'actualització del diccionari normatiu condueix les editorials a publicar diccionaris que responen més adequadament a les noves necessitats dels usuaris.

D'entre els diccionaris bilingües d'altres llengües modernes (no considerem el cas del llatí i del grec) només tenen repetició els corresponents a 3 llengües, tots els altres són exemplars únics per a la llengua en qüestió:

anglès	5
francès	4
alemany	2
hongarès	1
italià	1
japonès	1
rus	1

En contrast amb els diccionaris generals i els bilingües d'altres llengües, no sembla tenir justificació científica (encara que sociolingüísticament és explicable) la repetició, clarament innecessària, de diccionaris correctius (també anomenats diccionaris de barbarismes), que no introdueixen, ni en els continguts ni en els destinataris, diferències importants respecte als que ja hi havia publicats. Els diccionaris correctius suposen una de les repeticions més freqüents en la lexicografia catalana d'un determinat període (1940-1970) i estan tots ells destinats a «corregir» la interferència de la llengua castellana en la catalana. En la darrera dècada (1980-90) aquest tipus de diccionari va desapareixent progressivament.

Una breu anàlisi de l'apèndix dels diccionaris publicats el 1990 (que no s'havien recollit en el moment que vam fer aquest estudi) indica que en la producció de 1990 s'hi han d'afegir 8 terminologies, dada que no fa canviar els resultats comentats anteriorment.

Pel que fa als diccionaris editats el 1991 i el 1992, els resultats que tenim són els següents:

	1991	1992
G	1	—
E	—	—
V	—	1
D	1	—
ET	—	—
T	39	25
C/C	—	—
B	—	—
BIL	2	1
ESC	—	—
HOM	—	—
SIN/ANT	—	1
LOC	—	—
INV	—	—
IDEOL	—	—
ARG	2	—
VOCBAS	1	—
ORT	—	—
ESP	1	1
TOTAL	47	29

L'única diferència que sembla alterar la corba manifestada fins l'any 1990 és la desaparició dels diccionaris centrats en la relació català-castellà, sovint amb propòsits prescriptius.

3. SOBRE ELS DICCIONARIS BILINGÜES CATALÀ-CASTELLÀ

Els diccionaris bilingües català-castellà constitueixen el segon grup de diccionaris més freqüent en el panorama lexicogràfic de la llengua catalana.

	1940-1990	1965-1990
T	51,2%	54,1%
C/C	14,6%	15,2%
B	2,8%	3%
BIL	7,1%	7,4%

Aquest tipus de diccionari representa el 14,6% de la producció de 1940 a 1990 (d'un total de 281 diccionaris) i el 15,2% de la producció de 1965 a 1990.

1940-50	1951-60	1961-70	1971-80	1981-90	total
0	1	9	14	17	41
					14,6% (1940-1990)
					15,2% (1965-1990)

Des del punt de vista de la constància, és un tipus molt freqüent al llarg del període 1965-1990. Des del punt de vista de la rellevància de la seva repetició, és clarament redundant.

L'evolució que segueix aquest tipus de diccionari, en contrast amb els altres tipus, és la següent:

	1940-50	1951-60	1961-70	1971-80	1981-90	total
C/C		1	9	14	17	41
G			2	5	9	16
E			1		1	2
V			1	2	8	11
D			1			1
ET				1		1
T	1	2	5	29	109	146
B			2	1	5	8
BIL			1	4	15	20
ESC				2	5	7
HOM					1	1
SIN/ANT			2	4	1	7
LOC		1		2	1	4
INV					3	3
IDEOL				1	1	2
ARG				1		1
VOCBAS					1	1
ORT				1	1	2
ESP				2	4	
TOTAL	1	4	24	69	183	281

Durant la dècada de 1960-1970, i concretament l'any 1966, comença l'edició de diccionaris bilingües català-castellà. A partir d'aquesta data, la producció de diccionaris d'aquest tipus segueix una corba progressivament ascendent al llarg d'aquesta dècada:

1961	1
1962	0
1963	0
1964	0
1965	1
1966	2
1967	0
1968	2
1969	2
1970	1
Total	9

I la corba progressiva continua també en el període posterior:

1966-70	7
1971-80	14
1981-90	17
Total	39

La quantitat absoluta de diccionaris bilingües català-castellà (38) en el període 1966-1990 és de per si ben significativa, sobretot si es posa en correlació amb els altres tipus freqüents de constància irrellevant:

C/C	38	14,1%
G	14	5,2%
V	11	4%
D	1	0,4%
ET	1	0,4%
SIN	7	2,6%
IDEOL	2	0,7%
INV	2	0,7%
ORT	2	0,7%

Però també és significativa en relació amb els diccionaris freqüents de constància rellevant:

C/C	38	14,1%
T	142	52,6%
BIL	20	7,4%

Ara bé, la importància d'aquest tipus de diccionari en la lexicografia catalana és encara més remarcable si als 38 bilingües català-castellà s'hi afegeixen tots aquells diccionaris generals i especialitzats bilingües català-castellà, com és el cas dels correctius i de les terminologies bilingües (1965-1990). Així, la producció de diccionaris que presenten la relació català-castellà representa gairebé la meitat de tota la producció lexicogràfica catalana.

C/C	38	14,1%
B	8	3%
T	71	26,3% ⁵
Total	117	43,4%

(5) Incloem en aquest grup les terminologies català-castellà. D'un total de 142 terminologies, 71 són català-castellà i representen el 50% de terminologia.

4. ALGUNS COMENTARIS SOBRE ELS RESULTATS

De l'anàlisi qualitativa de la producció lexicogràfica catalana es poden extreure inicialment algunes conclusions que semblen bastant definitives:

1. La correlació entre les dades purament quantitatives sobre els diccionaris publicats i els tipus de diccionaris de què la llengua catalana disposa revela que la quantitat no es correspon necessàriament amb la diversitat; o en altres mots, que la riquesa quantitativa que la primera anàlisi mostra no es correspon necessàriament amb una gran diversitat lexicogràfica, sinó que més aviat demostra que en el panorama de la lexicografia catalana actual es produeixen una sèrie de repeticions racionalment innecessàries, encara que històricament explicables.
2. Aquesta correlació també mostra una tendència general ascendent en gairebé tots els tipus de diccionaris, si bé aquesta evolució és de caràcter més abrupte en uns casos que no pas en d'altres. Aquesta circumstància està relacionada amb algun esdeveniment polític que condiciona les característiques del mercat dels diccionaris. En canvi, la progressió suau d'altres tipus es relaciona o bé amb la progressiva recuperació natural de la llengua dins del marc sociopolític més estabilitzat, o bé amb determinats «tics» socials respecte a la llengua.
4. L'anàlisi de l'aparició del primer diccionari de cada tipus revela com en el període intermedi (1965-1980) la llengua catalana disposa de gairebé els mateixos tipus de diccionaris que en l'actualitat. Aquesta constatació és una mostra de l'interès relatiu de les editorials de diccionaris per completar el panorama lexicogràfic, probablement a causa de la incertesa de mercat. S'observa una tendència més acusada a «repetir» tipus de diccionaris ja existents que tenen un mercat segur que no pas a «diversificar» l'inventari de tipus, dotant la llengua catalana de la diversitat d'eines lexicogràfiques que tota llengua moderna de cultura posseeix.⁶
5. Una anàlisi dels diccionaris bilingües revela que la proporció de diccionaris bilingües català-castellà, que constitueixen un tipus repetitiu irrellevant, és molt alta (14%) en relació amb la dels bilingües d'altres llengües (7,4%), que són un tipus repetitiu rellevant i, per tant, la seva proporció hauria de ser molt més alta que la dels primers.
6. La relació català-castellà constitueix un dels principals eixos de la concepció i edició de diccionaris de llengua catalana de 1965 ençà, encara que sembla endevinar-se una certa tendència a la reducció de publicacions d'aquestes característiques. Aquest paràmetre específic de la lexicografia catalana es fa explícit de manera espectacular si, al nombre de diccionaris pròpiament bilingües català-castellà, li sumem altres tipus de diccionaris que inclouen el castellà al costat del català, com les terminologies bilingües català-castellà i els diccionaris cor-

(6) Aquesta apreciació sembla que ha començat a canviar en els tres darrers anys. Aquest canvi, però, serà objecte d'un estudi posterior.

rectius. El nombre total d'aquests diccionaris representa pràcticament la meitat de tota la producció lexicogràfica catalana contemporània.

És evident que qualsevol llengua moderna de cultura disposa d'una sèrie d'eines lingüístiques que en codifiquen els recursos expressius. La llengua catalana, com molt enraonadament afirma Carbonell a la «Introducció» de la *Gran Enciclopèdia Catalana*, també posseeix evidentment aquestes eines en forma de diccionaris i gramàtiques, fet que la situa al nivell d'altres llengües de cultura.

Però si bé no hi ha dubte que la llengua catalana disposa de diccionaris que codifiquen el seu lèxic i de gramàtiques, més o menys completes, que recullen les regularitats del seu sistema gramatical (la fonologia, la morfologia, la sintaxi) i la seva representació gràfica convencional (l'ortografia), no per això es pot afirmar mecànicament que aquest panorama de recursos és totalment satisfactori, si no es compta amb una revisió crítica no només de l'inventari d'aquests recursos sinó també de la seva qualitat i adequació. I aquesta revisió crítica encara no s'ha fet.

Una anàlisi d'aquesta mena permetria detectar, en primer lloc, si el conjunt lexicogràfic català cobreix o no les necessitats dels usuaris; en segon lloc, permetria saber si els recursos de què es disposa són, no només de qualitat, sinó també adequats als diversos usuaris de la llengua.

Amb una informació periòdica correcta sobre el panorama de la lexicografia catalana en correlació amb el d'altres llengües modernes de cultura, el món editorial català (impulsat pel món acadèmic i institucional) disposaria de dades suficients per planificar la seva producció lexicogràfica, situant la llengua catalana al mateix nivell real d'altres llengües amb què se la pot comparar. I amb una anàlisi crítica que disposés de models d'avaluació lexicogràfica (actualment inexistents), se situaria la lexicografia catalana en el lloc real que li correspon, a partir del qual ha de planificar la seva evolució.

M. TERESA CABRÉ CASTELLVÍ
Universitat de Barcelona

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

CABRÉ, M. T.; LORENTE, M. (1991) *Els diccionaris catalans. De 1940 a 1988*. Barcelona, Publicacions de la Universitat de Barcelona.

CABRÉ, M. T.; BASTARDAS, J. (1993) «Normativa lèxica del català: l'actualització del diccionari normatiu». A: *Actes del XX Congrés Internacional de Lingüística i Filologia Romàniques*. Zuric.

CABRÉ, M. T. (1993) «Sobre la lexicografia catalana contemporània». A: *Actes del XX Congrés Internacional de Lingüística i Filologia Romàniques*. Zuric.

CARBONELL, J. (1979) «Introducció» a la *Gran Enciclopèdia Catalana*. Barcelona, Enciclopèdia Catalana.

COLON, G. (1977) «La lexicografia catalana: realitzacions i esperances». A: Colon, G. (1977) *Actes del IV Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

LORENTE, M. (1991) «Funció lexicogràfica i contacte de llengües: Els diccionaris de barbarismes». A: *Actes del IX Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes (Alacant-Elx)*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat (en premsa).

QUEMADA, B. (1990) «La nouvelle lexicographie». A: Cabré, M. T. (coord.) (1990) *La Lingüística aplicada avui*. Barcelona, Publicacions de la Universitat de Barcelona-Fundació Caixa de Pensions.